

УДК 342.21

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2025.36>**В. Четверик,**здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD)
Державного податкового університету

ІСТОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙ ШВЕЙЦАРІЇ

Постановка проблеми. Конституція є основоположним документом будь-якої держави, що визначає її правовий порядок, політичний устрій та основні принципи взаємодії між державними органами та громадянами. Вона слугує не лише юридичним фундаментом, а й відображає цінності та ідеали суспільства, забезпечуючи стабільність і передбачуваність у державному управлінні. Швейцарія має унікальну конституційну традицію, яка сформувалася протягом століть і стала взірцем для багатьох демократичних країн.

Основними елементами швейцарської традиції є федералістська модель, механізми безпосередньої демократії та принцип нейтралітету. Федералізм в Швейцарії передбачає, що країна складається з 26 кантонів, кожен з яких має значну автономію. Це дозволяє враховувати локальні потреби та культурні особливості, забезпечуючи одночасно єдність держави. Механізми безпосередньої демократії, які надають громадянам право ініціювати референдуми та голосувати за законодавчі зміни, сприяють високому рівню участі населення у політичному процесі та підвищують відповідальність державних органів перед громадянами.

Принцип нейтралітету, який Швейцарія дотримується протягом багатьох років, дозволив країні уникнути участі у численних конфліктах і війнах. Це не лише забезпечує внутрішню стабільність, а й сприяє розвитку міжнародних відносин, роблячи

Швейцарію важливим центром для дипломатії та переговорів. Конституційний розвиток Швейцарії демонструє, як адаптація правових норм до змін у суспільстві може сприяти розвитку демократичних інститутів.

Швейцарська модель надає можливість для гнучкості у правовій системі, що дозволяє реагувати на нові виклики та потреби суспільства. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли країни стикаються з новими соціальними, економічними та екологічними викликами. Розуміння ключових аспектів швейцарської конституційної традиції може допомогти іншим країнам зміцнити свої демократичні інститути та забезпечити стабільність у політичному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо конституційного розвитку Швейцарії показує, що ця країна залишається об'єктом активних наукових досліджень у сфері права та політики. Дослідники звертають увагу на унікальні аспекти швейцарської моделі, такі як федералізм, безпосередня демократія та принцип нейтралітету, які стали основою для формування стабільної політичної системи.

Швейцарія пройшла довгий шлях конституційного розвитку – від централізованої Гельветичної республіки (1798–1803) до сучасної Федеральної конституції 1999 року. Основними етапами її конституційного становлення є:

– Конституція 1798 року – перша спроба створення унітарної держави за французьким зразком.

– Акт про медіацію 1803 року – повернення до конфедеративного устрою під впливом Наполеона [11].

– Конституція 1848 року – формування сучасної Швейцарської Конфедерації, запровадження федералізму та основ демократії [8].

– Конституція 1874 року – розширення повноважень федеральної влади та розвиток механізмів прямої демократії [9].

– Конституція 1999 року – модернізація правових норм та адаптація до сучасних викликів [10].

Швейцарська конституційна традиція продовжує бути важливим предметом вивчення, пропонуючи цінні уроки для інших країн, що прагнуть зміцнити свої демократичні інститути та ефективність управління.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є аналіз історії прийняття та основних положень конституцій Швейцарії, їх вплив на політичний розвиток країни та значення для сучасної демократії.

Завдання дослідження:

– Розглянути історичні передумови та причини ухвалення різних конституцій Швейцарії.

– Проаналізувати основні положення кожної з конституцій та їхній вплив на правову систему.

– Дослідити механізми федералізму та безпосередньої демократії у швейцарській конституційній моделі.

– Оцінити значення швейцарської конституції для розвитку демократичних інститутів у світі.

Актуальність теми. Конституція є основним законом будь-якої держави, що визначає її політичний устрій, правові механізми та взаємовідносини між державою і громадянами. Швейцарія, як одна з найстаріших демократичних країн світу, має унікальну конституційну традицію, яка поєднує федералізм, нейтралітет та безпосередню демократію.

Історична унікальність швейцарської конституційної моделі поля-

гає в тому, що Швейцарія є однією з небагатьох країн, де конституційний устрій базується на широких механізмах прямої демократії, включаючи референдуми та народні ініціативи [2]. Процес прийняття конституцій Швейцарії відображає еволюцію від централізованої Гельветичної республіки (1798) до сучасної федеративної держави [3].

Конституційний розвиток Швейцарії значною мірою був впливовим для інших демократичних країн, зокрема у питанні федералізму та практики конституційного референдуму [4]. Незважаючи на те, що Швейцарія не є членом ЄС, її конституційна система активно взаємодіє з європейськими правовими стандартами [5].

Конституція 1848 року заклала основу сучасної державної системи, створивши ефективну модель розподілу влади між кантонами та федеральним урядом [6]. Конституційна реформа 1999 року адаптувала законодавство до нових викликів, таких як глобалізація, права людини та екологічна політика [7].

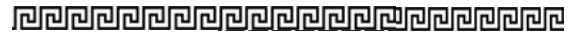
Сучасні виклики та гнучкість швейцарської конституції.

– Механізм народних ініціатив дозволяє громадянам пропонувати зміни до конституції, що є унікальною демократичною практикою [2].

– Швейцарська модель може бути корисним прикладом для країн, що прагнуть реформувати свої політичні системи з акцентом на децентралізацію та громадську участь [3].

Наукова новизна дослідження. Швейцарія є унікальним прикладом держави, де гнучка конституційна модель забезпечила політичну стабільність протягом понад двох століть. Дослідження дозволяє зрозуміти, як еволюціонували федералізм, пряма демократія та нейтралітет, і яким чином вони сприяли створенню ефективної правової системи.

Практичне значення дослідження. Аналіз конституційного розвитку Швейцарії має важливе зна-

чення для країн, що прагнуть до політичної децентралізації, розширення громадянської участі та зміцнення демократії. Швейцарський досвід може бути використаний у реформах державного управління, зміцненні верховенства права та побудові ефективної системи місцевого самоврядування.

Таким чином, дослідження конституцій Швейцарії дозволяє глибше зрозуміти основні принципи сучасної демократії та оцінити їхню роль у розвитку стабільних політичних систем у світі.

Виклад основного матеріалу. *Історичні передумови прийняття конституцій Швейцарії.* Після Великої французької революції 1789 року Швейцарія зазнала впливу французьких ідей централізованої держави. У 1798 році була прийнята «перша конституція Швейцарії», яка встановила унітарну Гельветичну республіку.

Основні положення цієї конституції включали:

- Скасування «кантонального суверенітету» та створення централізованої держави.

- Гарантії «основних свобод» для громадян.

- Введення «єдиної валюти» та правової системи.

Проте централізована модель суперечила традиціям швейцарського федералізму, що викликало громадський спротив.

Акт про медіацію (1803). У 1803 році Наполеон Бонапарт нав'язав Швейцарії новий політичний устрій – Акт про медіацію, який відновив «конфедеративну систему» [11]. Цей документ став компромісом між централізмом та суверенітетом кантонів, намагаючись знайти баланс між потребами центральної влади та прагненнями регіонів до автономії.

Основні положення Акта про медіацію включали:

- Відновлення «автономії кантонів», хоча загальне керівництво зали-

шалось у федеральному уряді, що забезпечувало певний рівень централізації.

- Скасування єдиної системи управління, натомість кантони отримали «право на власні конституції», що дозволило їм розвивати власні політичні структури та адаптуватися до місцевих умов.

- Федеративна структура стабілізувала країну, проте не вирішила внутрішніх конфліктів, оскільки різні кантони продовжували мати свої інтереси та суперечності.

Таким чином, Акт про медіацію став важливим кроком у розвитку швейцарського федералізму, але також вказав на складнощі, з якими країна стикалася у своєму прагненні до політичної єдності та стабільності.

Конституція 1848 року – народження сучасної Швейцарської Конфедерації. Після революцій 1848 року в Європі Швейцарія прийняла Федеральну конституцію, яка заклала основи сучасної державності. Цей документ проголосив, що «Швейцарія є федерацією рівноправних кантонів, об'єднаних спільним законодавством» [8].

Основні нововведення:

- Швейцарія стала федерацією, що складалася з 25 кантонів.

- Запроваджено поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову.

- Введено загальне виборче право для чоловіків.

- Засновано федеральний парламент (Раду кантонів та Національну раду).

Конституція 1848 року стала важливим кроком у зміцненні політичної стабільності та соціального розвитку Швейцарії, заклавши фундамент для подальшого розвитку країни як сучасної демократичної федерації.

Конституція 1874 року – розширення механізмів прямої демократії. У 1874 році Швейцарія ухвалила нову редакцію конституції, яка суттєво розширила повноваження федеральної влади. Цей документ проголосив, що «суверенітет належить народу, який

здійснює його через референдуми» [9]. Однією з ключових змін стало запровадження обов'язкового референдуму щодо змін до конституції, що дозволило громадянам безпосередньо впливати на важливі рішення. Також була розширена сфера федерального законодавства, зокрема в питаннях торгівлі та митної політики, а судова система була уніфікована на федеральному рівні, що сприяло забезпеченню правосуддя та однакових стандартів для всіх громадян.

Швейцарія стала єдиною країною у світі, де народ отримав право безпосередньо змінювати конституцію через референдуми. Це підкреслює важливість прямої демократії в державному управлінні, адже «лише громадяни можуть остаточно вирішувати майбутнє держави» [12]. Завдяки цим змінам, швейцарці отримали унікальну можливість активно брати участь у політичному житті та формувати свою державу.

Конституція 1999 року – модернізація правової системи. Попри численні зміни, текст Конституції 1874 року залишався складним для розуміння. У 1999 році була ухвалена нова Федеральна конституція, яка модернізувала правову систему. Як зазначено у Федеральній конституції 1999 року: «Ми створюємо закон, зрозумілий для всіх» [10]. Основними нововведеннями стали спрощення структури тексту конституції, закріплення принципів прав людини відповідно до міжнародних стандартів та розширення механізмів народної ініціативи.

Федеральна конституція 1999 року ґрунтується на кількох ключових принципах. По-перше, федералізм, що надає кантонів широку автономію. По-друге, пряма демократія, де референдуми є обов'язковими для ухвалення конституційних змін. По-третє, нейтралітет, що забезпечує неприєднання Швейцарії до військових союзів. І, нарешті, громадянські права, які гарантують рівність чоловіків і жінок та захист прав меншин.

Значення конституцій Швейцарії для демократичного розвитку. Швейцарський конституціоналізм став прикладом для багатьох країн. Система прямої демократії в Швейцарії надихнула на проведення реформ у Скандинавських країнах та США [1], де було впроваджено подібні механізми участі громадян у прийнятті рішень. Крім того, швейцарський федералізм знайшов своє відображення в Німеччині, яка адаптувала його у 1949 році, та в Іспанії, де це сталося у 1978 році [2]. Цей вплив свідчить про важливість швейцарської моделі для розвитку демократичних систем у світі.

Унікальною рисою Швейцарської конституції є її здатність адаптуватися до сучасних викликів. Це забезпечує не лише стабільність, а й динамічний розвиток правової системи. Як зазначив Федеральний суд Швейцарії у 2010 році: «Конституція живе доти, доки вона здатна змінюватися» [17]. Ця гнучкість дозволяє країні ефективно реагувати на зміни в суспільстві та міжнародному середовищі, зберігаючи при цьому основні цінності та принципи.

Висновки. Швейцарія пройшла унікальний шлях конституційного розвитку, від централізованої Гельветичної республіки 1798 року до сучасної демократичної федерації. Ключові етапи:

«Конституція 1798 року» — перша спроба централізації, що зазнала невдачі через спротив кантонів.

«Акт про медіацію 1803 року» – відновлення конфедеративного устрою під впливом Наполеона.

«Конституція 1848 року» – заснування сучасної Швейцарської Конфедерації, що стало однією з перших демократичних конституцій Європи.

«Конституція 1874 року» – розширення повноважень федерації, закріплення механізмів прямої демократії.

«Конституція 1999 року» – модернізація тексту, оновлення правових норм відповідно до міжнародних стандартів.

Ця еволюція свідчить про гнучкість швейцарської правової системи, що дозволяє країні адаптуватися до політичних та соціальних змін.

Аналіз положень конституцій Швейцарії дозволяє виділити ключові принципи, які визначають її політичний устрій:

– Федералізм – автономія кантонів, що є гарантією стабільності.

– Пряма демократія – народ має можливість впливати на законодавчий процес через референдуми та ініціативи.

– Нейтралітет – Швейцарія дотримується політики невтручання у міжнародні конфлікти.

– Захист прав людини – сучасна конституція передбачає рівність громадян, незалежно від статі, релігії чи етнічної приналежності.

Швейцарська модель конституціоналізму стала еталоном для багатьох країн, впливаючи на їх демократичні процеси. Система прямої демократії надихнула на проведення реформ у таких регіонах, як Скандинавія, США, Італія та Франція. Федералізм, що характеризує швейцарську систему, став основою для конституцій Німеччини, ухваленої в 1949 році, та Іспанії, де це відбулося в 1978 році. Модель нейтралітету також знайшла своє місце в політичній практиці Австрії та Фінляндії.

Швейцарія є прикладом стабільності та ефективності державного управління завдяки своїй конституційній системі, яка здатна адаптуватися до нових викликів, таких як цифровізація, міжнародне право та екологічні питання. Вона має ефективні механізми змін, що реалізуються через народні ініціативи та референдуми, забезпечуючи баланс між централізованою владою та автономією регіонів.

Швейцарська конституційна модель поєднує демократичні традиції, стабільність та ефективне державне управління. Вона доводить, що гнучка конституційна система, яка враховує інтереси громадян, є запо-

рукою довготривалої політичної стабільності.

Швейцарський досвід може бути цінним прикладом для країн, що прагнуть до політичної децентралізації, зміцнення демократії та підвищення громадської участі у державному управлінні.

Швейцарія є однією з небагатьох країн світу, чия конституційна система еволюціонувала протягом двох століть, гармонійно поєднуючи демократичні реформи з традиційними правовими основами державного управління. Її конституційна історія відображає унікальне сплетіння принципів федералізму, механізмів прямої демократії та політичної нейтральності, які забезпечили стійкість політичної системи, ефективність державних інститутів та правову стабільність для громадян. Стаття досліджує ключові етапи розвитку швейцарського конституційного права, починаючи з Гельветичної республіки (1798 року), яка вперше запровадила централізований устрій, і аж до Федеральної конституції 1999 року, що відповіла на виклики сучасності та адаптувала правову систему до нових міжнародних і внутрішніх реалій. Аналізуються основні положення кожної з конституцій та їхній вплив на політичну й правову структуру Швейцарської Конфедерації. Особливий акцент зроблено на прямій демократії, яка дозволяє громадянам безпосередньо впливати на ухвалення важливих політичних рішень через референдуми та ініціативи. Цей унікальний механізм є прикладом широкого залучення населення до управління країною, роблячи Швейцарію провідним світовим взірцем народовладдя. Водночас досліджено й значення федералізму, що сприяє самоврядуванню кантонів та ефективному розподілу повноважень між регіональними й федеральними

органами влади. Також розглянуто принципи балансу між захистом прав громадян, свободами кантонів і компетенцій федерального уряду. У результаті аналізу зроблено висновок, що швейцарська конституційна еволюція стала прикладом довготривалого і збалансованого розвитку демократичних інституцій. Гнучкість правової системи та готовність до реформ сприяють її стабільності та адаптивності до викликів сучасного світу, що дозволяє розглядати Швейцарію як модель для наслідування іншими державами.

Ключові слова: конституція, Швейцарія, федералізм, пряма демократія, конституційна реформа, народне волевиявлення, політична стабільність.

Chetveryk V. History of adoption and main provisions of Swiss constitutions

Switzerland is one of the few countries in the world whose constitutional system has evolved over two centuries, harmoniously combining democratic reforms with traditional legal foundations of state governance. Its constitutional history reflects a unique blend of federalism, direct democracy mechanisms, and political neutrality, which have ensured the resilience of its political system, the efficacy of state institutions, and legal stability for its citizens. The article examines the key milestones in the development of Swiss constitutional law, starting from the Helvetic Republic (1798), which first introduced a centralized structure, to the Federal Constitution of 1999, which addressed contemporary challenges and adapted the legal system to new international and domestic realities. The main provisions of each constitution and their impact on the political and legal structure of the Swiss Confederation are analyzed. Particular emphasis is placed on direct

democracy, which allows citizens to directly influence important political decisions through referendums and initiatives. This unique mechanism exemplifies broad public engagement in governing the country, positioning Switzerland as a global leader in democratic governance. Meanwhile, the significance of federalism is also explored, highlighting its role in promoting cantonal self-governance and effectively distributing powers between regional and federal authorities. Attention is also given to the balance between protecting citizens' rights, preserving cantonal freedoms, and delineating federal government competencies. The analysis concludes that Swiss constitutional evolution serves as a model of long-term and balanced development of democratic institutions. The flexibility of its legal system and its readiness for reform strengthen its stability and adaptability to modern challenges, making Switzerland a benchmark for other nations to emulate.

Key words: constitution, Switzerland, federalism, direct democracy, constitutional reform, popular sovereignty, political stability.

Література:

1. Blaser J. *Swiss Constitutional History: From the Helvetic Republic to Modern Federalism.* – Zürich: Dike Verlag, 2015.
2. Bochsler D. *Practical Democracy in Switzerland: The Role of Direct Participation.* – Bern: Peter Lang, 2018.
3. Fleiner T., Misić G. *Swiss Constitutional Law.* – Basel: Helbing Lichtenhahn, 2016.
4. Høfelin U., Haller W. *Schweizerisches Bundesstaatsrecht.* – Zürich: Schulthess Verlag, 2020.
5. Schindler D. *The Evolution of Swiss Neutrality and Federalism.* – Oxford: Oxford University Press, 2019.
6. Vogt H. *Constitutions of Switzerland: A Legal and Political Analysis.* – Geneva: Springer, 2017.
7. Walter K. *Direct Democracy and Federalism: The Swiss Model.* – Basel: Nomos Verlag, 2021.

8. *Schweizerische Bundesverfassung von 1848*. – Bern: Bundeskanzlei, 1848.
9. *Schweizerische Bundesverfassung von 1874*. – Bern: Bundeskanzlei, 1874.
10. *Schweizerische Bundesverfassung von 1999*. – Bern: Bundeskanzlei, 1999.
11. *Napoleonic Mediation Act of 1803*. – Paris: Archives Nationales, 1803.
12. *Swiss Government Documents on Constitutional Reforms*. – Bern: Federal Archives, 2010.
13. Hans Kelsen. *General Theory of Law and State*. – Harvard University Press, 1945.
14. Montesquieu C. *De l'Esprit des Lois*. – Paris: Librairie Garnier, 1748.
15. Rousseau J.-J. *Du Contrat Social*. – Paris: Garnier-Flammarion, 1762.
16. Weber M. *Politics as a Vocation*. – Munich: Duncker & Humblot, 1919.
17. *The Constitutional Court of Switzerland. Decisions on constitutional amendments (2010-2020)*. – Bern: Swiss Supreme Court, 2021.

